

Det första jubileumsnumret av

Fritänkaren

med anledning av den Andra Årgångens inledning.

alternativ oberoende kulturtidskrift,

Nr. 14 Advent 1993.

Redaktör, stilistisk bearbetare och ansvarig utgivare: Christian Lanciai

Brev och bidrag mottages tacksamt, t.o.m. anonyma och pseudonyma.

Alla insändare behandlas respektfullt som medarbetare.

Lösnummerpris : 20 kr.

Årsprenumeration : 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland : 150 mk)

Lösnummerpris för tidigare nummer: 30 kr.

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen eller mer
på budgetbasis utan annonser i anspråkslös form.

Postgironummer : 621 39 94 - 4

Innehåll i detta nummer :

Fritänkarens årsberättelse	2
Skrot- och Strulbanken - avslutning	3
Snabba klipp, eller det glada 80-talet i backspegeln, <i>av Claes Lindgren</i>	4
Snåla bönder - en sann historia från välfärdsbygden	5
Gotisk historia, avsnitt 18, <i>av John Bede</i>	6
Gustaf Fröding	9
Strulresan, del 2 (Italien)	10
<i>Gryning över Messina - Mondello i månsken</i> (två fria sonetter)	12
Fallet Mozart	12
Glädjens stad - boken och filmen (<i>Dominique Lapierre</i>)	14
Nya indiska turer (del 1) - Simlakonferensen	15
Beröringspunkter mellan lamaism och kristendom (<i>J.B.Westerberg</i>)	20
Rapport från Tibet (5) - <i>Nam Tso</i> - Reseskildringen (12)	21

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till femton andra länder.

Upplaga : alltjämt minimal men obegränsad efter behov och därför okänd.

Göteborg den 23.11.1993.

(Mer information å sista sidan.)

Fritänkarens årsberättelse.

Vår kvasi-kulturella kvasi-tidskrift fyller ett år efter tretton brydsamma nummer, och det är dags att ta ställning till situationen.

För dem som inte var med från början är det lämpligt att rekapitulera tillkomsthistorien. Vår gode vän och kollega sedan 18 år mr John Bede (katolik) från Nordirland hade genom min förmedling en högst ovetenskaplig följetong gåendes i den högst vederhäftiga katolska svenska tidskriften "*Adoremus in Aeternum*". Denna tidskrift visade plötsligt i november förra året rasistiska tendenser i antisemitisk riktning, och när detta blev känt för mr John Bede kunde han med nöd avhållas från att strypa den katolske redaktören eller lägga en bomb i hans insändarbrevlåda. Det gick att stoppa detta attentat, men i stället fick man själv erfara den betänkliga vidden av mr John Bedes heliga vrede. Saken måste åtgärdas. Mr John Bede ville inte fortsätta få sin oändliga "Gotiska historia" publicerad såvida inte "Adoremus..." bytte namn till "Fritänkaren". Detta behagade den rättrogne katolske redaktören för "*Adoremus...*" icke göra. Alltså fick vi för mr John Bedes skull starta en ny tidskrift med detta namn. "Fritänkaren" kom alltså mest till för att undvika att mr John Bedes heliga vrede skulle ha drastiska konsekvenser för någon. Hans originella följetong har sedan dess varit "Fritänkarens" moraliska ryggrad.

Naturligtvis fanns det dock andra berättiganden för Fritänkarens existens - annars skulle den aldrig klarat sig. Dess röda tråd blev återkommande artiklar om litteratur, musik och film, den trådens konsekvens har varit orubblig, men det företogs även resor av sådant slag, att det ansågs lämpligt att deras intryck och erfarenheter meddelades fler än bara de allra närmaste. Av årets fyra stora resor till östra Turkiet, Tibet, inom Europa samt till Indien var den till Tibet den utan tvekan viktigaste, och rapporten därifrån kommer att pågå i många nummer till. 1992 års sista resa till Indien blev högst väsentlig som språngbräda för Fritänkarens utveckling.

De första numren erbjöd de svåraste födslovändorna, men i och med nummer fyra blev det islossning, och både prenumeranter och medarbetare började infinna sig i långa rader. Sedan dess har medvinden aldrig upphört, och Fritänkaren har inte ens gått med förlust (om dock ej heller med vinst). Däremot har andra oanade svårigheter saboterat Fritänkarens raka kurs. Dessa svårigheter har varit strul med apparater.

Värst ut råkade nummer 13. När vi kom hem från Italien i oktober hade vi två veckor på oss att redigera, trycka och distribuera nummer 13, och då verkade ingen kopieringsapparat fungera i hela Göteborg. Den ena hade förstoppning i matningen, den andra var kvaddad i bläcksättningen så att toppen av varje sida blev svart och resten blankt, den tredje var ihjälmisshandlad av klåpare, den fjärde hade fått en knäpp så att den fungerade bakvänt, (ingen orkar läsa spegelskrift i längden,) den femte hade kollapsat så totalt att den var belagd med användningsförbud i väntan på en avancerad teknisk expert någon gång i framtiden, och så vidare. Att vi fick ut nummer 13 över huvud taget var ett mirakel, men den blev mycket ojämn i det tekniska utförandets kvalitet, och värst behandlat tycks just mr John Bedes mest lysande avsnitt hittills ha blivit.

I regel har prenumeranterna fått de sämsta exemplaren, då dessa distribuerats först, medan de tekniskt bästa exemplaren, som kommit ut sist, efter mödosamma erfarenheter, vanligen helt orättvist kommit gratisprenumeranterna till del. Många har förvånat sig över att vi alls orkar med dessa gratisprenumeranter. Men om man har en gammal bekantskap ute i förskingringen, till exempel vår vän Lasse i Osaka i Japan, så kan man ju inte bara släppa honom av krassa ekonomiska skäl. Alla våra gratisprenumeranter är undantagsfall, och jag är säker på att de alla vill erlægga sina avgifter någon gång.

Mest positivt har publikens glada gensvar varit. Ett typiskt exempel är en ny vän ute i skogen, som meddelat, att när han med glädje började mottaga Fritänkaren kunde han med samma glädje säga upp sitt abonnemang på Göteborgs-Posten. Detta är en typisk reaktion bland många andra likartade.

Så med gott mod och många erfarenheter rikare går Fritänkaren att sikta ännu högre än tidigare mot det nya året. Den kanske viktigaste av alla våra tekniska erfarenheter är att aldrig lita på bara en maskin utan att fördela trycket på åtminstone två som minimum.

Tack, alla kära läsare, för det gångna året, och vi hoppas att kunna betjäna Er ännu bättre under det kommande.

Och vi kan garantera, att det inte blir några prishöjningar under 1994.

Allt gott till Er alla med familjer, släkter och vänner,

önskar Redaktören.

Skrot- och Strulbanken - avslutning (3) - Tack och adjö!

Efter ett halvår av enbart negativa erfarenheter av Skrot- och Strulbankens officiellt förmånliga balanskonto, som lockade med en kredit på fem gånger de månatliga utgifterna, beslöt vi att säga upp vårt balanskonto, som kostade en avgift att behålla och bara gav en (1) procents ränta. Vi meddelade vårt beslut till en banktjänsteman, som bad oss sitta ner och vänta i fem minuter. Efter trettio minuters väntan fick vi tala med Bankdirektören.

Han kunde inte förstå varför vår kredit inte hade beviljats, då vi aldrig haft banklån tidigare eller ens några betalningsanmärkningar någonsin. Han beslöt att utforska saken och lovade ringa upp oss. Han ringde aldrig upp oss.

När vi tröttnat på det uteblivna samtalet återuppsökte vi banken. En tjänsteman bad oss sitta ner och vänta i fem minuter. När vi väntat i trettio minuter fick vi beskedet, att anledningen till den refuserade krediten var, att vi enligt datorn varit kund hos banken så kort tid. Datorn värderade oss alltså endast efter den korta tid vi innehaft Balanskontot och inte efter det faktum att vi varit oklanderlig kund hos banken med aldrig förändrat Sparkonto sedan 60-talet. Och tjänstemännen lydde blint sin dators deprecierande av oss och struntade i vårt trettioåriga oklanderliga kundskap.

Därmed var det tack och adjö. Vi sade upp Balanskontot omgående och ombads då ytterligare sitta ner och vänta i fem minuter. Efter trettio minuters väntan var uppsägningen genomförd, och vi hälsades välkomna att öppna Balanskonto igen någon annan gång. Därefter var vi äntligen fria från Skrot- och Strulbanken.

Sedermera har det glunkats om att bankkrisen skulle vara över. Det säger bankerna för att lura till sig alla de kunder igen som med skäl förlorat förtroendet för bankerna.

När Peter Wallenberg fick klagomål på sin bank för dess sätt att sköta sina affärer bemötte han kritiken med, att bankdirektörerna inför en sådan kritik kunde hota med att avgå. Ingen gav honom det raka svaret: "Låt dem avgå, *men utan fallskärmsavtal!*"

SNABBA KLIPP

eller det glada åttiotalet i backspegeln,

av Claes Lindgren.

Klipparnas snabba klipp
ger utslag i ett "blipp"
på Reuterskärmen när
miljarder flyttas där.

Stora banker bollar
D-mark, Yen och Dollar
mellan kontinenter
i sin jakt på "ränter".

Jättekarusellen
snurrar intill kvällen;
aktier, optioner,
flyttas mellan zoner.

Penningmatadoren
söker följa spåren,
sitter där och tippar,
men när skärmen "blippar"

faller indextalen,
och då blir han galen.
Men när bäst han gnäller
skumpakorkar smäller.

Åter leker livet;
penningperspektivet
är ju ganska givet.
För det står ju skrivet:

"Klipparlagen gäller!"
Skumpakorkar smäller.
Yuppietelefonen
räcker upp till månen,

och till bankens drängar:
"Låna mera pengar,
några millioner!
Sätt dom i optioner!"

Yran griper alla:
"Börsen kan ej falla.
Låt oss konsumera,
mera, mera, mera!"

Alla kurser stiger.
Men förnuftet tiger:

"Pengar ger vi fanken,
för dom fixar banken."

"Konjunkturuppgången
håller säkert stängen
hela åttiotalet;
det kan ej gå galet."

Reuterskärmen "blippar",
ekonomen tippar.
Skumpakorkar smäller.
Klipparlagen gäller.

- Claes Lindgren, 14/4 -92.

Snåla bönder

- en sann historia från välfärdssamhället.

Det var någonstans ute i Västgötabygden. I ett hus ett stycke bortom byn bodde en bror och en syster tillsammans sedan många år. De hade det gott ställt, ty de var bönder och hade arbetat reguljärt i hela sitt liv och samlat på sig en del pengar, några hundra tusen, som de satt in på banken. Och där hade de legat orörda och tillvuxit och fått vara i fred, för syskonparet var sparsamma och slösade inte bort pengar i onödan.

Deras dygdesamma sparsamhet var dock, kan man tänka, något överdriven, ty de levde mycket enklare än vad de hade behövt göra. De åt enkelt sin potatis och sill och kål, de höll sig hemma och aktade sig för nöjen, de gick aldrig ut och hälsade på någon, och framför allt sparade de på strömmen. Sålunda använde de inte sitt elektriska ljus som de hade i huset utan föredrog att använda stearinljus och på så sätt utgöra ett föregångsexempel i att inte slösa med energin.

Så levde de stilla tillsammans år ut och år in och decennium efter decennium. En gång när de var ett stycke över de åttio råkade de en dag få ett besök. Det var systemen som tog emot besökaren, och det var väl deras första besök på årtal. Besökaren förvånade sig en aning över interiören. De hade då varit så sparsamma att de inte heller städade huset på årtal. Man skulle ju hushålla med kroppens energi och inte slösa sina krafter i onödan. Besökaren gjorde stora ögon inför det sedan decennier väl konserverade orörda hemmet som ingen fått komma vid med en dammtrasa eller diskborste på årtal. Men man behövde ju inte diska när man ändå åt så litet. Man måste ju spara på hushållspengarna och diskmedlet. Det enda som byttes ut ibland var stearinljuset, när de brunnit ned. "Nå," sade slutligen besökaren, "var har ni broderskapet? Får man hälsa på honom också?"

"Jag vet inte var han är," sade systemen. "Jag har inte sett honom på några dagar."

"Men håller ni inte reda på varandra? Ni bor ju ändå tillsammans sedan hela ert liv."

"Jag vet inte om det behövs. Vi har brukat klara av allt var för sig på egen hand. Han kommer väl tillbaka."

Och förgäves fick besökaren vänta på den försvunne brodern, som inte kom tillbaka. Han hade varit borta i fem dagar, och systemen hade ingen aning om var han kunde vara.

Slutligen hade gästen stannat länge nog, han fick nog av instängdheten, dunkelheten och unkenheten och skulle bara gå på toaletten. "Toaletten är där framme," sade systemen, och besökaren hittade till toaletten.

När gästen kom in på toaletten hittades brodern där. Han hade efter uträttandet av sitt behov på något sätt stigit så illa att han fallit omkull och skadat sig så att han inte kunnat resa sig igen. Och där hade han legat inne på toaletten i fem dygn, och systemen hade inte märkt något.

Det blev utredning. "Men behövde ni inte själv gå på toaletten?" tillfrågades systemen. Tydligt hade hon inte behövt det direkt. Hon åt ju så litet av ren sparsamhet. "Men saknade ni inte er broder?" Tydligt hade hon inte gjort det. Han hade brukat reda sig själv. Och brodern tillfrågades: "Men ropade ni inte på hjälp?" Han hade väl försökt göra lite oväsen, men systemen hörde så illa, för hon hade aldrig velat skaffa sig hörapparat. Och han tänkte väl att hon förr eller senare skulle behöva gå på toaletten själv. Däri hade han dock misstagit sig. Han hade inte räknat med hennes periodiska förstoppning.

Mycket av omständigheterna förblev outredbara. Båda sattes på Hemmet, och där sitter de väl ännu och behöver inte längre alls betala något för sig då ju Staten nu tar hand om dem. Och deras tre hundra tusen på banken behöver de nu aldrig mer oro sig för att behöva röra.

Gotisk historia, avsnitt 18, av John Bede.

(I det förra numret fick vi följa Odd på hans märkliga färd runt hela Asien. Här följer nu historien om hans son Atle, en hård man, och om hur han kom att bygga den sedermera så ryktbara "Uppsalen" (*'the Upsal'*), som blev så historiskt betydelsefull för nordisk historia.)

Odd Konung levde sedan i 73 år. Tre gånger besökte han Aida, Ismaels dotter, vid älvmyrningen på landets västkust, och tredje gången var Erna med. Erna var mycket blyg tillsammans med Aida, och de blev aldrig du med varandra. Erna födde sex barn åt Odd, och Ismaels dotter födde tre. Odds älsklingsson var hans första son med Erna, som han kallade Atle efter en av sina käraste vänner på den långa resan. Denne vän hade dött efter att ha stått till rors fjorton dygn i rytande gisslande hagel- och snöstorm. Endast han hade varit Odds överman i att klara av ett skepp i storm, och han hade räddat Odds och hans sista mäns liv med att offra sitt eget.

Och Atle övertog gården när hans gamle fader Odd dog. Odd var då lam och reumatisk, och han dog efter att i årtal ha tappert kämpat emot ständigt växande smärtor, såsom han kämpat mot havet och dess stormar, den mest obetvingliga av alla världar.

Och Atle blev den tredje som även fick tillnamnet Konung. Dock tyckte han att Konung Atle lät bättre än Atle Konung, varför han kallade sig det förra.

5. Atle

Atle hette egentligen Karl, men efter sin hemkomst hade Odd konsekvent kallat honom Atle efter sin käraste sjöman, och det hade sedan hela landet gjort.

En sak som Atle aldrig glömde var minnet av sin fader. Han mindes alltid sin gamle faders sista år, gamlingens ständiga längtan tillbaka till ungdomen och hans ständiga klagande ånger över att han inte stannat borta när han väl varit borta. Ofta hade Odd klagande yttrat så att hans son hade hört det:

"Varför vände jag någonsin hem? Varför fortsatte jag inte ut och bort och vidare fjärran från allting? Varför lät jag mig komma tillbaka hem till min hustru för att där

bindas och fjättras vid egendom, plikter och outhärdlig välfärd? Varför fortsatte jag inte bort och ut när jag ändå var på väg?"

Atle var en stark gosse. Han kunde fälla vem som helst i brottnings. Han var en bättre skytt än någon annan i landet. Han kunde med sin pilbåge träffa en ilande svala på ett stenkasts avstånd med solen i ögonen. Yxan hanterade han utan att ens känna dess tyngd, och han kunde kasta spjut längre än någon annan. Dessutom var han fager att se på. Han bar alltid långt hår som föll långt ner över axlarna, ty för honom var det naturligt.

På hans tid började ett flertal rika och mäktiga bönder ifrågasätta Atles auktoritet och hans gårds rang som den första och främsta. Somliga började tycka att de själva var lika goda som Atle och att deras gårdar var lika goda som Atles.

Detta tyckte inte Atle om, ty han anade att folket skulle splittras om hans gård inte längre ansågs som centrum för all bebyggelse. Men utvecklingen fortgick, och de som ansåg sig lika goda som Atle blev allt fler och mer storordiga i sina åsikter. Den oundvikliga dag kom då ett gräl mellan Atle och en bonde ledde till öppet våld. De kom i strid med varandra, och Atle dödade sin motståndare egentligen utan att vilja det själv. Det bara blev så. Därefter blev de bönder som var emot Atle allt hätskare mot honom och alltmer sammanhållna sinsemellan.

Atle var klok nog att nu samla ihop de vänner han kunde lita på och förbereda dem för strid. Han visade dem hur de skulle göra om de invecklades i kamp, och han lärde dem som inte kunde att hantera vapen.

"Detta är ej ett roligt göra," sade han, "men vi måste vara säkra på att vara de starkare."

En dag mördades en av Atles vänner nesligt och lömskt i skogen, när han var där för att hugga ved. Det ärelösa dådet blev känt, och alla fruktade för vad som komma skulle.

Litet senare brann en av de mest egensinniga böndernas gård upp. Det var tydligt att branden hade anlagts. Folket blev nu allt tydligare splittrat i två partier: ett för Atle och ett emot honom. De flesta hederliga och godtrogna fäderna höll sig dock utanför leken och ville varken stå på den enas sida eller den andres.

Strider blev nu allt vanligare. Ofta såg man här och där en död storman ligga på någon äng eller i något dike. Flera av Atles vänner blev dödade, och även flera av de rikaste och mäktigaste bönderna gick åt.

Atle befäste sin gård, lät utföra tillbyggnader och gjorde den så stor, härlig och iögonfallande att den ej längre var en gård bland gårdar utan sannerligen en herrgård bland enkelt folks torftiga bondgårdar.

Märkligast av alla Atles tillbyggnader var en stor sal i vilken han ämnade ta emot folk som kom till honom för att be om råd eller i andra ärenden. Så väldig, ståtlig och högtidlig var denna välbyggda vackert välvda och skickligt konstruerade sal, att den snart blev kallad Uppsalen. Många gick dit bara för att titta på den och försöka fatta hur den egentligen hade byggts.

Allt fler ställde sig nu på Atles sida, och allt färre stödde dem som ville gå egna vägar. De egensinniga hade snart ingen chans längre att driva sin vilja igenom. En dag bad Atle dem i ett offentligt påbud, att de antingen fick lov att stå ut med Atle eller också flytta bort från trakten till främmande ort. En del av de egensinniga stannade, medan andra gav sig av.

Men de som minst av alla ville foga sig i att Atle var bäst var hans kusiner och halvsyskon i fjärran västern vid flodmynningen, Aidas barn. När Atle en gång reste dit med sin utomordentligt sköna hustru Frida blev han där behandlad som en simpel gäst. Hans halvsyskon var stolta över att härstamma direkt från det fjärran varma Österlandet, och de såg på Atle som på en som inte var av deras slag. Då röt Atle och ropade: "Jag är er herre, liksom jag är hela min släkts och mitt folks

överhuvud! Gud skall döma mellan mig och er!" Och han reste därifrån i vredesmod, medan hans halvbröder bara skrattade åt honom.

Tre år senare kom han tillbaka med en expedition. Femtio av hans vänner var med honom, och han bjöd dem att förstöra Aidas barns gårdar och ägodelar. Och med eld och vapen förstörde Atles kunniga och skickliga män allt vad Aida och hennes barn under femtio år hade byggt upp. Atle tyckte inte om att behöva vara sådan, men han måste bevisa och demonstrera för sina bröder och systrar och släktingar att de hade en herre som ledde dem och förenade dem. Atle dyrkade kraften och fastheten och sammanhållning mellan människor. Han ville inte att en del av hans folk skulle gå åt ett håll och en annan del åt ett annat. Till varje pris ville han undvika det etniska skräckfenomenet Babels Torn i den värld som han ansåg att han ensam hade rätten att härska över. Han ville att hans folk skulle förbli hans folk. Och Aidas barn fogade sig i hans vilja. De ville inte ha fler sådana konflikter och böjde sig för hans hänsynslöshet, kraft och fasthet och lovade att inte mera behandla honom illa i fortsättningen.

Uppsalen blev känd och berömd av alla. Från långt fjärran liggande länder och landskap och kuster kom avlägsna ättlingar för att se den sägenomspunna salen, och deras förväntningar av dess sevärldhet uppfylldes. Med tiden blev det självklart för alla att Uppsalen var centrum och samlingspunkt för hela den kalla nordiska världen. Den som inte hade sett Uppsalen ansågs som lika otolerbart okunnig som den som inte visste något om Noak eller Magog.

Atles senare år blev en mera lycklig och lugn tid. Konungen åtnjöt uppskattning i alla landsändar, och under hans tid mådde alla gott och väl. Och Atles underbara hustru blev vida beryktad för sin sagolika skönhet. Hon var ljus och klar såsom solen, och kvinnorna såg upp till henne som männen såg upp till Atle. Hon var förtjusande. Dock var Atle enligt folks mening ofta hård och kall mot henne. Sanningen var dock att han älskade världen om dagen och henne om natten. Hon födde honom sju barn av vilka fem var pojkar. Han intresserade sig mest för att lära dem bågskytte och sporter och att uppfostra dem till kraftkarlar som han själv. En av dem var dock inte alls intresserad av hård träning. Han ville bara ägna sig åt fridfullt umgänge med naturen och, vilket var hans största intresse, hans faders familjs historia. Denna pojke hette Oden. Han älskade sin fars och mors berättelser om deras förfäder, om Noak och Magog och om deras naturdyrkande religion och ekens betydelse. Han var över huvud taget mycket tillgiven sina föräldrar. Han ville hellre lära sig saker av dem än leka med sina kamrater, och Atle blev snart på det klara med att Oden och ingen annan skulle få ärva den goda gården. Oden var också mycket fager att skåda. Han liknade sin ljusa mor mer än sin stränge far.

Atles kärlek till sin hustru förblev oförminskad så länge de levde. Han älskade henne varje natt med en passion som var som en storm som inget motstånd kunde göra någonting emot. Men varje dag var hon glömd och förskjuten, som om hon inte existerade för honom längre, tills natten ånyo kom och satte punkt för hans eviga arbete. Atle älskade sin hustru om natten för att han då, som han sade, slapp se henne, medan han om dagen bara hade förakt till övers för henne, vilket han dock dolde väl, så att han aldrig lät det komma över henne. Sålunda levde de ytterst lyckliga så länge de levde. Atle dog före sin tjugo år yngre hustru, som överlevde honom med tio år. Men så länge Atle levde förblev han hatisk och misstänksam mot varje storbonde som visade något tecken på egensinne. Han glömde aldrig den upproriskhet och blindhet hos inbiliska herremän som nästan störtat hela folket och hans familjs världsordning i olycka och som nästan gjort slut på alla traditioner. Han glömde aldrig den ondska som hans ungdoms motståndare väckt hos alla, och han upphörde aldrig med att vara på sin vakt mot sådana som undvek honom och dolde vad de tänkte. Han sade:

"Förbannade är de maktlystna godsherrar som utsuger andra, som utnyttjar naturen mer än nödvändigt och därmed skadar henne, som bränner skogar för att utvinna åkerjord i stället för att uppodla de ängar, slätter och hedar som redan finns i oändlighet. Förbannade är de som lever mera för privat nöje än för det allmänna bästa, som sätter sina egna intressen framför landets välfärd och som blundar för den stora enhetliga världen för att fastna i sina egna små världar i stället. Vår familjs överhuvud har tillsatts som Konung över denna värld för att leda den, och ve dem som inte följer honom, ty de inser inte sitt eget bästa."

Oden glömde aldrig sin fars outsläckliga hat för all gensträvighet och egensinnig egoism. Han beslöt att gå helt andra livsvägar och om möjligt helt motsatta livsvägar. Oden ville hellre tjäna, hjälpa och uppmuntra sina medmänniskor än sätta sig över dem. Dock blev Atle aldrig någonsin mindre älskad av flertalet människor för sin fasthets skull. Snarare blev det tvärtom: det tåliga och väl härdade folket endast uppskattade hårda tag och tillrättavisningar. De flesta tyckte det var bra att vissa utbölingar sattes på plats, även om det var förödmjukande för alla.

Atles hår blev aldrig vitt. Mot slutet av hans levnad grånade det en aning, men de grå håren blev aldrig fler än de brunsvarta. Han förblev märkvärdigt ungdomlig och spänstig nästan hela sin levnad och led inte alls av sin fars besvärliga och nedbrytande reumatiska krämpor. Till slut dog dock även den granne, ståtliga och ojämförlige Atle, och hans sista ord var:

"Mitt folk, förlåt mig om jag har varit för hård."

Det var som om han insåg att hans hårda tag hade lämnat farligt nedtryckta spänningar efter sig som skulle leda till svåra bekymmer för framtiden och framför allt för Oden.

(I nästa nummer inleds sagan om Oden.)

Gustaf Fröding

Det har sagts mycket elakt om Fröding. Litteraturhistoriskt har man ofta behandlat honom nedlåtande som människa hur mycket man än har uppskattat hans poesi. Frödings konst förblir för alltid en varm och ljuvlig ström av renaste guld, och hur mycket man än inte har kunnat blunda för det har man samtidigt som "motvikt" också envist framhållit hans sjukdom, hans dryckenskap, hans svaghet och hans svårt belastade påbrå. Man har framhållit hans båda föräldrars debilitet och oredlighet och försökt ge en "realistisk" bild av Fröding som den sista dödfödda utväxten på ett familjeträd av ständigt tilltagande degenerering.

Sett ur det senare 1800-talets naturalistiska perspektiv är det onekligen mycket som talar mot Fröding som både människa och karaktär. Han liksom kom fel från början och kom aldrig rätt igen. Hans föräldrar hade inte kunnat ge honom en sämre start än vad han fick. Fadern, arvtagaren till en stor bruksrörelse, misskötte allt, övergav hemmet och reste utrikes strax innan sonen föddes. En bidragande anledning till hans nyckfulla agerande var att Frödings mor under havandeskapet visat tecken på sinnesförvirring. Sedan hon utan fadern i ensamhet fött sin son Gustaf tvångsintogs hon på ett nervhem i Danmark där hon förblev insydd i mer än ett år. Sitt första år fick Fröding alltså leva utan varken moder eller fader. När modern kom tillbaka efter mer än ett år vägrade hon acceptera eller ens se sin son. Fadern kom inte tillbaka igen förrän Gustaf var två år gammal. En sådan start fick Gustaf Fröding.

Han kunde sedan aldrig bli normal igen, som han själv sade. Han förblev alltid en outsider och klarade varken skola eller universitet. Sin enda tillflykt undan den brutala verklighetens svek mot honom från början såg han i sina egna drömmar. Han var alltid en drömmare och blev aldrig mer än en drömmare.

Som sådan kunde han inte heller förklara sig särskilt väl för det motsatta könet. I kärlek var han den evige förloraren hur vackra hans kärleksdikter än kunde vara. Den enda kärlek han någonsin fick köpte han för pengar, och den kärleken var inte mycket värd. Som misslyckad älskare och student i Uppsala föll han så för frestelsen till accelererad verklighetsflykt genom dryckenskap. Men det var inte det som knäckte honom.

Det storslagna med Gustaf Fröding är, att han trots ett sådant påbrå, trots en sådan total brist på gemenskap med andra människor, trots ett liv av enbart bitterhet och trots att allt gott i livet förnekades honom, så skrev han en så utomordentligt god, glad och utsökt poesi som han gjorde. Han har få likar inom det svenska språket vare sig det gäller verskonst, humor, fantasi, karakterisering eller stilkänsla och formsinne. Han kunde genomskåda alla men var aldrig elak.

Och genom detta börjar han blomma. Efter debuten som 30-åring går hans bana spikrakt i höjden, och genom dikterna i "Gitarr och dragharmonika" och "Nya dikter" skriver han sig rakt in i hjärtat hos hela det svenska folket. Och så kommer smällen. Vad hände egentligen?

Han kommer ut med sin tredje diktsamling, "Stänk och flikar", som visar sig vara hans mest personliga hittills. En ny Fröding uppenbarar sig. Han öppnar sitt hjärta, han visar sig intim, han blottar en ömtålig känslighet, han vågar ta sina läsare i sitt fulla förtroende. Resultatet - åtal och rättegång för osedlighet. Detta är den totala dubbelmoralens tidevarv, när fall som Oscar Wilde och Dreyfus manglas ihjäl i den etablerade moralens namn och deras liv söndertrasas offentligt utan hänsyn till individen, och samma öde drabbar Gustaf Fröding av alla människor, bara för att han skrivit alltför uppriktigt om förbindelser med lösa kvinnor och rent sex. Dikten "En morgondröm", som han korsfästes mest för, är den ena av "två glädjedikter" och är ett klart uttryck för bara ren optimism och entusiasm inför ung och vacker kärlek. Han frikändes till slut men inte förrän hans själ hade manglats och kramats och dissekerats av en hel offentlighet och kunde återbördas till honom som en färdigt urkramad trasa.

Det var detta som knäckte Fröding: offentlighetens totala okänslighet och kallsinniga elakhet inför en udda person som vågade blotta sin känsligare själ. Han kom aldrig ut med någon riktig diktsamling igen, och två år senare skrev han själv in sig på ett sinnessjukhus i Uppsala för i stort sett resten av livet. Hans sista 14 år var egentligen bara en enda lång sittstreck och bitter protestdemonstration mot att en riktig poet inte kunde få bli behandlad som en sådan i Sverige.

Den litteraturhistoriskt nedlåtande behandlingen av honom som människa är alltså egentligen bara en fortsättning av den kränkande behandlingen av honom i sedlighetsmålet, som om man inte kunde sluta kasta sten på en redan stenad martyr. Men å andra sidan har de som förstått värdet i hans poesi aldrig svikit eller glömt honom. Selma Lagerlöf hörde till hans varmaste beundrare, och året innan han dog, medan alltså Strindberg ännu levde, var det många som krävde hans utnämning till Sveriges nationalskald. Det var kanske för mycket begärt, men förvisso är Gustaf Fröding som poet ett av de få verkliga äss som Sverige har.

(Andra svenska skaldar som vi kommer att behandla framöver: Birger Sjöberg, Oscar Levertin, Erik Axel Karlfeldt, Karin Boye, Gunnar Ekelöf, Bo Bergman, m.fl.)

Strulresan, andra avsnittet : Italien.

I Venedig rådde kaos, ty presidenten var där. Han höll låda på själva Markusplatsen och predikade om nödvändigheten av Italiens fortsatta sammanhållning under stor eskort och ackompanjering av parader och

musikorkestrar medan ingen själ kunde komma fram över Markusplatsen då allt var avspärrat. På tågstationen stämde ingenting då det pågick en järnvägsstrejk, som innebar att varje tåg som förekom i annonseringen kunde med skäl betvivlas existera. Venedig var även ovanligt hårt drabbat av folkträngsel denna söndag, då tydligen hela världen var där just då, och på stationen sprang alla omkring och letade efter försvunna eller annars obefintliga tåg. Situationen erinrade starkt om förhållanden i Benares. Jag hade tur som till slut kom med ett tåg till Verona som startade från en okänd perrong utan att ha annonserats. Tåget gick emellertid punktligt, och jag var den sista som hann med ombord. Troligen rände tusentals samtidigt omkring på stationen och letade efter just detta försvunna tåg som smusslats undan till den sista perrongen.

Verona är ett fenomen vars trollkraft alla berörs av utan att kunna definiera den. Hur kommer det sig att just Verona är så särskilt trivsamt och väcker en längtan tillbaka till dess odefinierbara idylliska trygghet som ingen annan stad i Italien? Efter 27 års erfarenheter av fenomenet kan jag bara förklara det genom Shakespeares "Romeo och Julia". Shakespeare var aldrig i Verona och inte ens i Italien, och verklighetsbakgrunden till sagan om Romeo och Julia är tämligen diffus. De stora turistattraktionerna "Julias balkong" och "Julias grav" är troligen båda bedrägerier, balkongen är oromantisk och otillgänglig, så att om det var den så måste Julia och Romeo ha stått och gapat till varandra och Romeo ha varit en otrolig fasadklättrare för att kunna ta sig upp till en så oattraktiv avsats; och "graven" är en hästho i ett stall i vilken man knappast ens hade lagt liket av en sköka. Likväl har Shakespeare i sitt drama lyckats ge uttryck och form åt just den förtätade miljö- och karaktärsstämning som alla uppfattar i Verona. "Romeo och Julia" är det absoluta kärleksdramat i vilket Shakespeare gett åt världen ett exempel på en idealisk kärlekshängivenhet, och genom något oförklarligt trollslag har Shakespeare lyckats förläna just Verona den största delen av denna gåva. Har man läst "Romeo och Julia" känner man genast igen sig när man kommer till Verona första gången, och kommer man till Verona utan att ha läst dramat upplever man ändå stämningen som man inte kan förklara eller förstå förrän man studerat dramat. Så förknippade är Shakespeare och Verona med varandra utan att de någonsin möttes.

I Rom konsulterade jag Kerstin, min "healing expert", för att få alternativ och kompletterande diagnosticering. Hennes undersökning indikerade att det inte gick någon nöd på mitt hjärta men att magen som vanligt var ömtålig och krävde lyhördhet. Jag fick det stora nöjet att få rensa hennes översta terrass från löv som blockerat avloppen så att terrassen vid regn fylldes med vatten som sedan rann ner i huset. Åtgärden beredde henne stor lättnad. Min magsituation tillspetsades samma kväll när jag skulle lämna hennes hus utanför Rom och det inte befanns några bussar: en negress förklarade för mig att bussen hade tagit ledigt denna dag. Följaktligen fick jag gå med allt bagage in till staden till första nästa buss, vilket all Kerstins utsökta mat i magen kraftigt protesterade emot, så att jag nästan var frestad att återvända norrut.

Rom förblir ett evigt monstrum som en gång skenade iväg med sin egen storhet och makt och därefter aldrig har blivit normalt igen. Det romerska komplexet är som en ständig elefantiasisböld i alla romares själar. Man kan försöka analysera denna anomali i evighet utan att bli klokare på saken än romarna själva, som har som enda terapi att strunta i det, vilket bara gör komplexet och resultatet värre.

Som medpassagerare till Palermo hade jag två albaneser. Den ena var av urgammal siciliansk familj, det finns sedan 500 år en ortodox-albanesisk församling i

Palermo på ett större tusental personer, han hade gift sig med en finska och kunde tala både italienska, albanesiska, tyska och finska. Nu var han skild från sin finska, men de hade tre barn tillsammans. Den andre albanen var flykting och sade lika litet som den andre excellerade i ren entonig pratmakarkonst. Dessutom hade denne en mycket tunn röst, så det var svårt att förstå vad han sade, men han var på väg att bli ett Jehovas Vittne och hyste en teori om att alla historiska skeenden var beroende av vad de historiska personerna åt. Tyvärr var det mesta av vad han sade som jag kunde förstå rent nonsens, och ju renare det var som sådant, desto mer pratade han på - en märklig typ som inte var helt ointressant.

Gryning över Messina

Du glöder i gryningens matta vulkaniska sken,
vilda avlägsna ö bortom vågor och strömmar,
som ofta omstörtat förryckta imperier i sken
mot sin undergång och icke enbart sikuliska drömmar.
Din varma vulkaniska doft av en oerhörd styrka
som rör sig på farliga djup av det undermedvetna
är både mer vild, svår och säker än någon from kyrka
som motstått barbarstormar i nästan två tusen år.
Denna glans av en böljande purpur som höljer Messina
i intensiv respektingivande evigt skön vår
är på något sätt höjden av all romantik och förtrollning
som lägrar sig över besökaren som balsam över hans sår,
även de som gått djupast i själen och hjärtat och det icke medvetna,
för att ge en högre mening åt hans livs behållning.

Mondello i månsken

Du ryter, o hav, i ditt eviga drama mot stranden
i frossande slösande ousinlig energi
som om vågorna var lika många otaliga barn
som du fritt kunde frikostigt slänga konfetti med handen
och det utan att ens riskera bankrutt på en sådan espri.
Men du har konkurrens i din dramatiks slösande flarn,
ty i zenith står månen som din egen härskargudinna
och sprider det guld över vågornas skum som blott ljuset kan ge
genom nattlig sordin som ackompagnemang till vårt sällsamma liv
och till ödets finvävnad vars gåta ej någon kan finna,
till kraften i de relationer som ingen kan fatta och se
och som trots all självdestruktiv livsdramatik alltid fortsätter trotsa allt liv
och dess dödlighet genom blott vänskapens skönhet och evighet
som hav och månsken förena i treenig samstämmighet.

(forts. i Palermo i nästa nummer.)

Fallet Mozart

För något decennium sedan dök pjäsen "Amadeus" upp på de stora teatrarna världen över, som hade en helt annan Mozart att uppvisa än vad alla världens musikälskare var vana vid. I stället för den pålitligt behaglige Mozart med de

ständigt solklara harmonierna fick man på scenen se en obscen och odrägligt bortskämd fjant, som inte stack under stol med att han var ett geni och som gjorde alla i sin omgivning pinsamt medvetna om hur underlägsna de var mot honom.

Som om detta inte var nog gjordes det några år senare en film på denna pjäs, som blev en av 80-talets största kassaframgångar. Fjanten förstorades upp ytterligare i odräglighet, man klistrade på honom ett vulgärt falsettgarv som gjorde honom ännu mera infantil, och dessutom hittade man åt rollen som Mozart en skådespelare som skelade. Vi lever i 1900-talet, då det betraktas som hög konst att sätta mustascher på Mona Lisa och göra som Milos Forman med Mozart.

Något senare dök det upp en annan film som var tysk och som försökte utgöra en motvikt till den totalt ohistoriska "Amadeus"-pjäsen. Filmen hette "*Vergisst Mozart*" ("Glöm Mozart") och var ett allvarligt försök att utreda varför Mozart egentligen dog. Den gjorde en berömlig ansträngning att försöka komma åt verkligheten, och den kan ha lyckats i ganska hög grad, men få människor såg den, för den var inte alls lika rolig och underhållande som "Amadeus".

Den tyska Mozartfilmen om de mycket mystiska omständigheterna kring Mozarts död med efterföljande självmord hos en vaxkabinettsinnehavare, och en polismästare som av hänsyn till frimurarna beslöt att tysta ner alla indicier, lyckades kanske på alla punkter utom en: den kom inte åt Mozart själv. Detta är punkten som alla misslyckas med att nå. Ingen har någonsin begripit sig på Mozarts karaktär och personlighet, och de flesta har givit upp som räven inför rönnbären och förklarat att han varken hade det ena eller det andra.

Hur många som än var involverade i Mozarts frånfälle, hur många som än kände dåligt samvete efter hans död, och hur misstänkta förhållandena där omkring än kan förefalla, så är det dock högst sannolikt att Mozart dog en helt naturlig död, inte så mycket av sjukdom som av ren mångårig överansträngning. Vilka sjukdomar han än led av så är det troligast ändå att han helt enkelt metodiskt från början arbetade ihjäl sig.

Han kunde aldrig ta det lugnt. Redan i barnåren tvingades han in i ett hektiskt tempo av idel konserterande och strängt övande utan någon avkoppling där emellan. Mozart vandes från början vid ett ständigt turnerande, så att när han vid mogen ålder fick en egen bostad så kunde han inte stå ut med att stanna där. Han måste hela tiden flytta på sig, och om han inte hade möjlighet att resa så flyttade han i stället. Han var värre på den punkten än Beethoven. Beethoven flyttade omkring i hela Wien, och överallt finns det hem som varit Beethovens, men Mozart stannade aldrig så länge att han kunde börja betrakta en bostad som ett hem. Längst på samma ställe bodde han de sista åren, och det var bara drygt två år.

Det största misstag man kan begå när det gäller att bedöma Mozart som mänska är att försöka se honom som bara mänska bortkopplad från musiken. Det går inte, för Mozart var bara musik. Bara de som nalkats Mozart ur strikt musikalisk utgångspunkt har lyckats komma nära honom.

Mozart var nämligen behäftad med det mänskligt sett ytterst olyckliga ödet att han var helt och hållet besatt av musiken. Han levde inte sitt eget liv, utan det var musiken som hela tiden körde med honom, som om den hade utsett honom till sitt utvalda instrument, och den lämnade honom aldrig i fred. Det var inte han själv som skrev sina noter, alla de utsökta mästerverken, alla de underbara pianokonserterna, operorna, mässorna och kammarmusikverken - det var musiken själv som förde hans penna, och han var själv bara som ett medium för musiken. Det är bara genom musiken som man kan komma åt Mozarts öde och dilemma, hans otroligt spröda och finkänsliga personlighet, hans delikata väsen - han tål inte en enda falsk ton. Och alla fabler om honom, som den helt ihopfantiserade "Amadeus"-pjäsen, att av några obscena ynglingabrev dra den slutsatsen att han hela livet bara hade kiss-och-bajs-humor, att av hans genomskådande av vissa frimurare dra den slutsatsen att dessa

måste ha mördat honom, att av hans genialitets öppenhet och uppriktighet dra den slutsatsen att han alltid måste ha gjort sig odräglig, att av Salieris naturliga avund mot Mozarts högre gåvor dikta ihop dramatiska fantasier om en rivalitet på liv och död, att av Mozarts skicklighet som biljardspelare (hans kanske enda avkoppling någonsin) dra den slutsatsen att han måste ha spelat bort allt vad han förtjänade på biljard (medan han i själva verket tjänade ytterst litet då blott ett minimum av hans musik över huvud taget kom ut under hans livstid,) att spekulera i hans promiskuitet då han måste ha dött i syfilis (vilket troligen bara var ett sedan gammalt misskött uremi efter åtskilliga misskötta förkylningar och febrar av överansträngning,) medan han i själva verket faktiskt var sin enda hustru trogen, (den yngre och fulare systemen till den som han egentligen älskade och friade till,) vilket hon bevisade efter hans död med ett långt liv av imponerande trohet mot honom, och alla andra sådana vilda fantasier om obefintliga Mozartianska överdrifter, är bara missgrepp och lögner och missbedömningar och ett fjärmande från sanningen. Mozarts enda sanning är hans musik. Allt annat om Mozart är bara ovidkommande nonsens.

Glädjens stad - boken och filmen

Fransmannen Dominique Lapierre har skrivit flera andra romaner och bland andra "Brinner Paris?" som blev en mastodontfilm, men han betraktar själv "Glädjens stad" som sitt viktigaste arbete. Det är egentligen fel att kalla den för en roman, ty den är snarare en socialdokumentär byggd till största delen på autentiska intervjuer. Dominique Lapierre levde själv två år i Calcuttas värsta slum för att få den rätta sanningsunderbyggnaden till sin sedan därför desto mer läsvärda bok.

"Glädjens stad" låter som någonting glatt och positivt, men titeln är i själva verket mördande ironisk. "Glädjens stad" är namnet på den värsta slummen i Calcutta i början av 80-talet med världens största befolkningstäthet, befolkningsdödighet, lägsta levnadsstandard och värsta hygieniska förhållanden. Den mördande ironin går som en röd tråd genom hela verket - boken slutar med att hela Calcutta firar en besinningslös glädjefest med slösande fyrverkerier för att Indira Gandhi lyckats ge Indien dess första riktiga atombomb, vilket manifesterats genom Indiens första genomförda kärnvapenprov. Och detta projekt, ett fullständigt vansinnigt sådant som kostat Indien all dess ekonomi, firar alla de fattigaste, som har att leva på 25-50 öre om dagen, spontant som den härligaste nationalfest.

Huvudpersonen i romanen är den polske prästen Kovalski, som själv väljer ett liv i Calcuttas slum för att arbeta för de fattigaste bland de fattiga. De två första delarna av bokens tre domineras helt av honom och hans erfarenheter och är bokens intressantaste. Först i den tredje delen kommer den amerikanske läkaren in som en medhjälpare, och boken förlorar en del av sitt intressantaste väsen, nämligen närbakten med självaste Calcutta.

Roland Joffé fick upp ögonen för bokens möjligheter och bad författaren om att få göra film av den. Joffé är en av världens skickligaste regissörer med de unika mästerverken "*The Killing Fields*" (om Khmer Rouge i Kambodja) och "*The Mission*" (om en jesuitstation i 1700-talets Paraguay) på sin meritlista, men efter filmen om Oppenheimer och atombombens tillkomst ville Joffé göra något mera mänskligt. Författaren gav honom fria händer.

Joffé har helt gjort om hela romanen. Kovalski, bokens huvudperson, förekommer inte alls i filmen, utan huvudrollen spelas i stället av den amerikanska hjälpläkaren. I stället för Kovalski förekommer det en amerikansk kvinnlig slumdoktor medan endast rickshawföraren är helt i överensstämmelse med boken. Filmerna dramatiserar historien om läkaren och rickshawföraren och deras vänskap och samarbete. Historien om rickshawföraren blir nästan filmens hela behållning, ty

läkaren är en typisk amerikansk he-man med muskler och nävar och alla en Hollywoodhjältes bästa schablonegenskaper, (Patrick Swayze från bl.a. "Dirty Dancing".)

I stället för Kovalskis mödosamma och outtröttliga slumarbete blir filmens huvudtema en i boken ej ens förekommande kamp mellan rickshawföraren och den maffia som äger hans rickshaw. Denna maffia förekommer visserligen i boken men ej som brutala gangsters. När filmen spelades in fick den mycket kritik i Indien: "Hollywood exploaterar Calcuttas fattigdom!" och denna kritik förefaller delvis befogad. Framför allt framhåller filmen en konstruerad grymhet hos bovarna som är helt väsensfrämmande för Calcutta: på denna punkt är filmen orättvis mot Calcutta. Den mentaliteten finns i Amerika bland rika miljonärer och gangsters men inte bland de fattigaste i Calcutta. Här är Joffés svaga punkt: han tycker om att göra det onda mycket svartare än vad det är.

Emellertid har Joffé lyckats fånga det viktigaste i sin film: livets utomordentliga heroism under de mest omänskliga tänkbara förhållanden, de fattigas och spetälskas otroliga överlevnadsförmåga, den paradisiska förnöjsamheten i den eländigaste tänkbara misär, livets entusiastiska triumf och högsta skönhet just när det är som svårast. Boken ger den dokumentära sanningen av en verklig miljö värre än Dantes helvete, och Joffé dramatiserar denna och konstruerar en spännande historia med bokens sanning bara som bakgrund, men båda är levande självständiga konstverk. Av miljön i Calcutta kan alla lära sig något högst väsentligt om livet, och en första inblick blir lättillgänglig genom filmen och kan fördjupas genom boken. Men de är båda bara temperamentsvinklade illustrationer. Det mest sanna med skildringen av Calcutta är det enda som både boken och filmen har gemensamt: mannen med rickshawen, som arbetar som slav och mänsklig häst med att transportera snåla passagerare för att försörja sin familj och få nöjet att få arbeta ihjäl sig, för vad? Möjligen bara för att ha fått leva i Calcutta.

Nya indiska turer (del 1)

(Indienresan 27.10-19.11.1993 kan delas upp i följande fyra huvudavsnitt: Konferensen i Simla - motgångar i Darjeeling - höjdpunkt i Calcutta - samt Den Skandalösa Återresan.

Resan började under sämsta tänkbara auspicer. Jag kom hem från Italien med en ny visdomstandskris efter alla sicilianska kakor, och det var bara två veckor mellan den och Indienresan. Inte går man då och inleder en serie tandläkarbesök med eventuella långvariga och upprepade visdomstandsoperationer, utan hellre går man och borstar fanatiskt tänderna efter varje måltid och hoppas att infektionen skall lätta. Den lättade. Men två dagar före avresan till Indien slog den till på nytt och hårt. Följden blev sömnlösa nätter och en sprängande huvudvärk, som spädades på av en allmän överansträngning - det gäller ju att ta ut sig ordentligt innan man tar ledigt från arbetet. Natten till måndagen - morgontåget till Stockholm gick klockan nio - låg jag vaken i feber och bara frös. Det var inte ett lämpligt tillstånd att resa till Indien i, och huvudvärk och tandvärk var ingenting att exportera till Indien.

Dessutom var mina instruktioner från Indien mycket luddiga. Mötet skulle äga rum i Simla, men ingen visste när. "Det är möjligt att allting är över när du kommer," hade Johannes skrivit helt kort och bett mig inhämta vidare instruktioner på postkontoret i Simla "Poste Restante" vid tillfälle om jag kom.

Hela natten medan jag frös och bet ihop min tandvärk grubblade jag över om jag skulle inställa resan eller inte. Allt jag behövde var att visa mig för en läkare - min blotta uppsyn skulle förråda min totala olämplighet som tågluffare i Indien.

Likväl befann jag mig måndag morgon på tåget till Stockholm - jag hade inte kunnat bestämma mig. I Stockholm hade jag 24 timmar på mig att tillfriskna. Jag övervägde att där uppsöka en läkare för åtminstone en rutinkontroll. Det blev aldrig av. En god natts sömn gjorde susen, och på tisdagen satt jag på flyget - med en flaska Martini Rosso i handen för säkerhets skull. Nu gick det inte längre att hoppa av flygplanet.

Som medpassagerare hade jag ett par som också skulle till Indien men till Delhi. "Mellanlandar planet i Delhi?" Svaret var jakande. Det hade jag inte blivit informerad om av Fritidsresor. Om jag kunde hoppa av i Delhi skulle det bespara mig kanske 40 timmar. När planet mellanlandade i Helsingfors förhörde jag mig genast om dessa möjligheter. "Nej, det är inte möjligt," sade personalen i Helsingfors, "för din flygbiljett säger Goa. Eftersom du har bokat plats ända fram till Goa kan du inte hoppa av på vägen." Längre än så kom jag inte i något resonemang med dem. Jag hade visst kunnat hoppa av i Delhi om jag bara sedan återreste i vanlig ordning från Goa. Men det hängde upp sig på bagaget. Om jag haft allt bagage tillgängligt som jag velat, (en portfölj och en cykelväska,) hade jag lugnt kunnat göra det, men tyvärr hade jag förbjudits ta med mig mer än ett handbagage, hur små mina båda bagage än var. Det gick alltså inte, och jag var tvungen att följa med till Goa och förlora kanske två hela dygn av konferensen i Simla. Allt hade kunnat avhjälpas om jag bara varit fullständigt informerad av Fritidsresor om resans beskaffenhet.

Annars var klientelet på Finnairplanet gott. Planet var fullsatt, bredvid mig hade jag en barnfamilj med småbarn, och bakom mig satt det glada finnar som sjöng manskör. Något brydsamt var det kanske att få plats längst fram omedelbart framför videofilmskärmen, så att man under hela flygturen måste hjärntvättas visuellt på extremt nära håll. Man kan använda öronproppar mot audiell hjärntvätt, men ögonen behöver man ändå för att läsa och skriva, och man kan inte avskärma blott en del av synfältet. Naturligtvis blev flygnatten fullkomligt sömnlös, då videon hölls på non-stop under precis hela den 14-timmars flygturen med två mellanlandningar i Helsingfors och Delhi. Hade jag haft mitt andra lilla bagage tillgängligt där hade jag utan svårighet kunnat hoppa av där. Vi diskuterade saken ingående med en hindu under mellanlandningen i Delhi. Hans enda kommentar var ett hjärtligt: "Välkommen åter till Indien!"

I Goa var det sedan att sittandes och svettandes rinna av sig och sova bort jet-laggen så gott det gick, och förvånansvärt nog tycktes kroppen ha lärt sig sedan förra året, - eller min kris i Göteborg hade kanske bara varit kroppens drastiska omställning i förväg för det Indien som den redan så oförglömligt väl mindes. Jag lutar åt den senare teorin. Faktum är att den extrema jet-laggen (med kvällsflygning och framkomst utan natt på morgonen utan någon sömn) var nästan smärtfri.

Massor av nya intressanta bekantskaper infann sig genast. Ett engelskt par besökte okända ruiner i södra Indien, och han visade sig vara symfoniker och trombonist. Han hade tillhört en radioorkester som hade blivit arbetslös genom att synthesizern hade gjort audiell revolution i etern och var mycket desillusionerad. Han hade även fått anbud från Helsingforssymfonikerna men föredragit att gå över till jazz. Trombonen var det första instrument som synthesizern slagit ut, medan jazzen ändå var omöjlig utan tromboner.

Det var som sagt en mycket våt dag i Goa, och svetten rann lika effektivt som en stilla strildroppande dusch. Mot kvällen kom myggorna, de bet, och man blev påmind om att Indien är ett av världens svåraste malarialänder. Det engelska paret tuggade malariapiller jämt, medan jag inte ens hade rekommenderats att ta sådana med mig.

Ett sällskap ungdomar från Hyderabad fick jag glädjen att kunna hjälpa. De befann sig i en byråkratisk svårighet: då de inte kunde få biljett till sitt tåg förrän i morgon hade de inte rätt att polletera och effektförvara sitt bagage. De fick låna mitt

resepass, och saken var klar: de sparade därigenom 200 rupier i extra bagageförvaringsomkostnader och var mycket tacksamma.

Min reskamrat från Goa blev den bästa tänkbara: en alert brittisk Indienveteran, som nu gjorde sin sjätte Indienresa. Han var idealisk som rådgivare, och hans råd visade sig vara de absolut mest korrekta, när man råkade ut för andras sämre rådgivning. I början satt vi helt ensamma i kupén tills tåget startade 70 minuter försenat från början. Då blev vi plötsligt invaderade av 6-8 personer som alla gjorde anspråk på kupén. Han höll sig till sin plats och vägrade flytta på sig och vann i längden, när konduktören benade ut situationen. Vi två blev senare överflyttade till luftkonditioneringsavdelningen, som är ett steg högre än första klass.

Man passerar många intressanta stickspår och sevärdheter på den 43 timmar långa resan till Delhi. I väster ligger Rajahstan med framför allt Jaisalmer ute i öknen mot Pakistan som en intakt och väl underhållen dröm ur "Tusen och en natt" samt det skärgyllene Jaipur och det romantiska Udaipur som omistliga förpliktelser, men dessa orter ligger fjärran från Bombay-Delhi-banan. Däremot passerar tåget Gwalior med en imponerande bergs borg med tempel och palats samt Fatehpur Sikri innan det kommer fram till Agra med alla dess sevärdheter inklusive Taj Mahal. Fatehpur Sikri är ett komplex av Mogul-palats som står i tågande rad längs en vidsträckt kulle cirka fyra mil söder om Agra. Min vän skulle själv stiga av i Jhansi för att besöka Orccha, ett ställe av slottsruiner vid en sjö som få turister hittat vägen till.

Äntligen kom man då till Delhi efter en onödig tidsförlust av två dygn. Jag tog en taxi till hotellet som min reskamrat rekommenderat, men taxin körde fast i Delhis beryktade trafiksörja. Detta ville chauffören ta mer betalt för, så jag hoppade av och fortsatte till fots. Det visade sig att han dessutom hade kört fel. Tydligt hade han inte vetat var hotellet låg. När jag kommit så långt i min orientering att jag förstått så mycket rådfrågade jag en polisman som visade mig den exakta vägen. Senare visade den sig vara helt fel. Där stod man alltså mitt i hjärtat av Delhis kompakta kaos helt prisgiven åt första bästa bondfångare. Slutligen hamnade man på ett obskyrt bakgatuhotell där det åtminstone var tyst. Det var något dyrare än det av min reskamrat anvisade hotellet, som låg närmare stationen. Mitt tåg skulle gå klockan 6 följande morgon. Jag hade fått de första förkänningarna av den indiska valrörelsen, som redan totalt förstoppat hela Delhi.

Om man bortser från trafiken är dock Delhi en trevlig och livlig stad med ett utomordentligt fängslande folkliv. Slutintrycket var bättre än vad man vågat hoppas på, så man vågar nog komma tillbaka.

Vägen norrut passerade ett så illustert ställe som Kuruksetra. Man riktigt hajade till när man upplevde detta namn som namnet på en järnvägsstation. Kuruksetra är scenen för den dramatiska klimaxen i Indiens uråldriga nationalepos "Mahabharata". Det är ett slagfält där alla dödar alla och där huvudaktören grips av fasansfulla skrupler inför prospektet att nödgas döda alla sina släktingar, varpå "Bhagavad-Ghita" uppstår, kärnan av all indisk visdom. Det var också till dessa trakter norr om Delhi som Alexander den Store kom på sitt indiska fälttåg - och nödgades vända tillbaka då hans soldater vägrade följa honom längre bort. Annars hade han lätt kunnat erövra hela Indien, vilket det i stället blev Chandragupta som gjorde en mansålder senare. Alexander vände någonstans strax öster om Amritsar.

Sedan passerade tåget Chandigarh, ett fasansfullt ställe, något så oindiskt som ett futuristiskt samhälle ritat av Le Corbusier med nummerade "sektorer" i stället för stadsdelar, lika malplacerat i Indien som Euro-Disney i Frankrike. Staden är exakt fyrkantig, i varje enskild "sektor" är alla hus precis likadana, hela staden liknar ett koncentrationsläger, och Le Corbusier kallade det sin "idealiska stad". Och den trodde han skulle göra sig i Indien! Av alla ställen! Möjligen i Sibirien!

Men vi närmade oss sanningens ögonblick. Vi närmade oss Simla. Tåget dit från Kalka, en sträcka på 80 kilometer, tog sex timmar. Kurvorna var tvära, backarna var

långa, och tunnlarna var otaliga, men en fest var resan för alla passagerare och särskilt för barnen, som skrek av förtjusning för varje tunnel. Det är intressant att jämföra Simla med Darjeeling. Simla är som samhälle mera storvulet och pretentiöst, mera lyxigt och skrytsamt, medan dimensionerna i Darjeeling är mycket mindre och mera anspråkslösa. I stället är naturen där så oändligt mycket mera majestätisk.

Däremot upplever man klart i Simla att man redan nästan befinner sig i Kashmir. Det är samma svårmod i folkmusiken som i den turkiska och den tibetanska, det är samma sorts högresta välskapta människotyp med praktfull hårväxt på skalle och haka, inga småväxta finlemmade mjuka hinduer längre utan ett grant och resligt folk av karaktär och pondus.

När jag vandrade omkring i staden på kvällen passerade jag förbi en varubod. Två personer, en lång och en kort, höll på att köpa ägg. De verkade bekanta på något vis. Så såg jag att den längre var blond. Det var Kim och Johannes. Det var som om vi hade skilts igår.

Båda var lediga och mådde bra, och det var en fröjd att se Johannes som sig själv helt omaskerad igen med normalklippt hår som återtagit sin rätta färg. De var på mycket gott humör. Det tog inte många minuter innan jag frågade om konferensen. Genast blev samtalet allvarligare och intensivare.

Jag hade naturligtvis kommit för sent, men det hade inte hjälpt ens om jag kommit en vecka tidigare, ty konferensen hade avslutats redan för tio dagar sedan, då den påskyndats med anledning av de förestående indiska valen. Flera av konferensdeltagarna hade måst bryta upp från konferensen för att direkt ta i tu med valrörelsen.

Jag fick således den mycket svåra uppgiften att i efterhand försöka dokumentera en högst intressant asiatisk konferens som jag inte ens fått vara med om själv. Dess tema hade varit ekonomi men politisk ekonomi med mondialt perspektiv. De flesta deltagarna hade varit politiska ekonomer från Indien men även från Pakistan, Iran, Singapore, Thailand, Burma, Hongkong, Kina, Taiwan och Indonesien. Det hade alltså varit en ekonomisk konferens nästan uteslutande med ekonomer från U-länder. Inte en enda europé, amerikan eller japan hade förekommit, utom Johannes själv, men han var ju inte ekonom. Den ekonomiska världskrisen hade diskuterats uteslutande från U-landssynpunkt, och resonemangen och diskussionerna hade varit oöverskådliga och outtömliga; men tydligen hade alla deltagare blivit tillfreds med resultatet av konferensen, även om det bara hade varit teoretiskt. Naturligtvis utgjorde Indiens nyckelposition i världens framtida ekonomi grunden i hela debatten.

Ett annat aktuellt glädjeämne var Benazir Bhuttos seger i det pakistanska valet, även om det var en seger med många frågetecken, som band hennes ena hand bakom ryggen. Men man trodde nu allmänt på ett bättre indiskt förhållande till Pakistan med bättre möjligheter till en konstruktiv dialog, och detta var väsentligt för hela Asien.

Indiens ekonomi är naturligtvis inte god, det är ett av världens fattigaste länder, men det har oöverskådliga resurser och möjligheter och skulle mycket väl kunna utvecklas till en ekonomisk supermakt mycket snabbare än Kina, så länge Kina ännu lider av sitt erbarmliga kommunistparti. Indien har därmed det bästa tänkbara utgångsläge: det står på botten och har alla möjligheter att nå toppen. Inom det indiska scenariot ryms alltså alla ekonomiska realiteter och förutsättningar, de bästa tillsammans med de sämsta. Detta är på ett sätt en gynnsammare situation än I-världens, som utvecklat sig till en artificiellt uppskruvad nivå vars höga korthushöjd inte tål någon vindpust hur svag den än må vara. Genom sin fattigdom är Indien redan nere på jorden och tål vad som helst medan det samtidigt kan bygga sig uppåt. Även kommunist-Kinas belägenhet är snarlik korthusets, ty ej heller en etablerad kommunism tål någon plötslig marknadsekonomi. Kinas desperata åtgärder att

införa allmän värnplikt och fortsätta försöka skrämmas med att spränga atombomber (i ett annat ockuperat land) vittnar om en skräckslagen osäkerhet inför det faktum att det håller på att förlora kontrollen över sig själv.

I-världens svaghet är att hela dess samhällsstruktur blivit beroende av en levnadsstandard som måste innebära ett liv över ens tillgångar. I-världen kan bara klara sin ekonomi om den blir mera realistisk och lever sundare utan exempelvis så dyra nöjen som droger, tjuvjakt, rockmusik och ett fatalt beroende av massmedia. Världens två mest lönsamma industrier idag är vapenindustrin och drogindustrin, och det är I-världen som dirigerar dessa industrier, då den är beroende av dem för att finansiera sitt eget liv över sina tillgångar. Däri ligger det ekonomiskt sjuka i världen idag, som U-världen är helt oskyldig till, då denna skenande karusell endast drivs av I-världen.

Så mycket förstod jag av de vidlyftiga sammanfattningar som Kim och Johannes gav av denna ytterst intressanta konferens. Det här med devalveringar hade försvarats ur den synpunkten, att ett I-land som devalverar sin valuta tar därmed ett steg ner från denna hetskarusell och sätter en fot på marken som broms, vilket i själva verket är ett beundransvärt närmande och solidaritetsbevis med U-länderna. En devalvering är bara dålig för dem som har det bra medan den alltid är bra för dem som har det dåligt. Naturligtvis kan man därmed inte uppmuntra devalveringar, som ändå alltid måste förbli politiskt smärtsamma operationer att endast vidtaga i nödfall.

Ett av konferensens mest vittdiskuterade ämnen hade varit kommunismen med anledning av de förestående valen och dess starka fästen i bergstrakter som just i Kashmir, Simla och Darjeeling utom Bengalen, Calcutta och Kerala. Samtidigt som dess aktualitet inte kunde förnekas, åtminstone så länge kommunismen fortfarande hade makt i Kina, ifrågasattes dess betydelse. De flesta var tämligen eniga om att den var otidsenlig och knappast längre kunde tas på allvar. Å andra sidan påpekades dess fortfarande betydelse för exempelvis de fattiga massorna i Calcutta och dess viktiga roll i en stat som Kerala. Ett intressant argument för kommunismen kom därmed fram.

Det var ingenting ont med kommunismen så länge den inte hade någon makt, och även exempelvis Lenin-kommunismen erbjöd vissa fördelar som inte fick glömmas bort. Lenin var en bildad man och filosof som studerat grekiska, och hans samhälle var fortfarande ett kultursamhälle. Endast kapitalismens avarter och barbarismer hade eliminerats. I ett leninistiskt samhälle skulle exempelvis ingen rockmusik vara möjlig, som ju bara är ekonomiska spekulationer i så starka rytmer som möjligt för massuggörelse av lättförförda ungdomar; ingen narkotikakult skulle vara möjlig, som ju likaledes bara är ekonomisk spekulation och utnyttjande av människors svaga karaktärer; inga svindelsekter skulle vara möjliga, vars ledare ju brukar försvinna när de förtjänat ett lämpligt antal miljoner dollar; och i stället skulle alla dessa oöverskådliga ekonomiska resurser kunna investeras i kultur och utbildning. I en helt fredlig värld skulle dessutom vapenindustrin kunna skrotas, vilket aldrig skulle kunna ske i en kapitalistisk värld, där egoism hela tiden leder till våld. Summan av detta intressanta anförande var, att I-världen måste ta vara på socialismens positiva sidor, att det kalla krigets avslutande aldrig fick avsluta de socialistiska universalidéerna, och att kapitalismen helt enkelt inte kunde ignorera och köra över socialismen utan att den måste kompromissas med. Därmed poängterades det, att kommunismen var död endast som maktmissbruk men att den aldrig kunde dö som ideologi eller utopi.

Kommunismen är alltså inte omöjlig i sig utan tvärtom som idé lika idealisk fortfarande som när Thomas More på 1500-talet tänkte ut sin "Utopia". Det olösliga problemet är dock: hur skall den genomföras utan att den för till ett sådant fatalt maktmissbruk som i Sovjetunionen, Kina och Kambodja?

En deltagare hade kommit med den mycket intressanta iakttagelsen, att hela den världsekonomiska krisen skulle kunna lösas mycket lätt. Han hänvisade till statistik som indikerade, att så mycket som 60% av världens ekonomiska resurser för närvarande uppslukades av vapenindustrin och dess olika marknader, från raketer och atombomber till Bofors och vanlig smuggling. Om dessa pengar (60% av hela världens bruttonationalprodukt) i stället användes vettigt, så skulle världskrisen lösas direkt. Han poängterade också, att om U-länderna upphörde att tvingas till att köpa vapen skulle de i stället kunna åtgärda sina fattigdomsproblem, och då skulle befolkningsexpansionsproblematiken omedelbart upphöra av sig själv. Denne deltagare var en buddhist från Burma.

Jag får säkert anledning att återkomma till fler detaljer i denna högtintressanta konferens under resans gång.

(forts. i nästa nummer.)

Beröringspunkter mellan lamaism och kristendom

(Johannes B. Westerberg)

Den centrala idén med kristendomen, som särskiljer den från alla andra religioner, är att Gud själv vandrar omkring på jorden i lekamlig gestalt och att Gud själv visat sig så mänsklig att han dött på korset av kärlek för mänskligheten. Kristendomen har alltså som en av sina grundsatser att en dödlig människa kan vara en inkarnation av Gud.

Detta är inte alls en främmande tanke för de österländska religionerna hinduismen och buddhismen och allra minst för lamaismen eller den tibetanska formen av buddhism. Den enda egentliga skillnaden mellan kristen och lamaistisk åskådning ligger däri, att medan kristendomen begränsar den gudomliga inkarnationsidén till en enda person (Kristus) en enda gång i historien, är det för lamaismen fritt fram i alla tider för varje form av gudomliga inkarnationer, liksom i hinduismen. Man kan därför något skämtsamt påstå, att lamaismen är mer demokratisk, som tillåter fler personligheter att vara gudomligt inkarnerade, än kristendomen, som bara medger ett sådant fall. Det är omöjligt att säga vilkendera religionen som har rätt, då det är både vetenskapligt och filosofiskt omöjligt att ta reda på och bestämma en sådan sak.

Däremot kan man i många fall utgallra missförstånd och irrläror. Bedragare, heretiker och självbedragare har alltid funnits och kommer alltid att finnas. Man kan med en viss rätt ifrågasätta mycket i den tibetanska lamaismen, såsom övertron på trolldom och demoner och förutsättningen av kriterier på en reinkarnerad lama genom yttre rent fysiska kännetecken. Detta senare rent lamaistiska fenomen är det minsann värt att undersöka närmare, då man här har en hel teologi att studera i rent konkret form. Det kan aldrig bortförklaras att så många riktiga och heliga lamor faktiskt har upptäckts och känts igen enbart på rent fysiska kriterier. Vid en närmare undersökning kan dessa rent fysiska kriterier hos andligt högt utvecklade människor te sig som ett lika aktningvärt fenomen som den mörka vidskepelsen och tron på demoner och trolldom kan te sig som rena absurditeten. Detta senare fenomen kommer sig troligen av Tibets exceptionella rent biologiskt extrema naturförhållanden.

Inom kristendomen har man i stället desto hårdare varit på sin vakt mot heretiker och irrläror och ofta gått för långt i utgallringen av sådana. Numera har väl västerlandet efter renässansen och den franska revolutionen vuxit förbi sysslandet med häxprocesser, inkquisition och all annan vidskepelse, medan man förvånas över uppkomsten av ett helt annat slags religiösa charlataner, som fått reinkarnation och

lamaism om bakfoten. Det förekom en amerikan som kallade sig Moses David som skapade sekten Guds Barn. Han fick sedermera fly till Argentina, men han menade sig på fullt allvar vara en reinkarnation av både Moses och David. En annan sådan var David Koresh, som menade sig vara en reinkarnation av Jesus, medan han i själva verket bara visade sig vara en psykopat av Guds nåde. Vi har även fenomenet L. Ron Hubbard, likaledes amerikan, som tillbringade sin ungdom bland munkar i västra Kina och uppfattade lamaismen på sitt eget sätt. Han utarbetade ett system att gå till rätta med tidigare inkarnationer och en genväg till att bearbeta sitt Karma så att ödets makt kunde uteslutas. Det spännande experimentet föll på att hans lära och system kostade så mycket pengar att så många människor blev så ruinerade därav, att han knappast själv därigenom klarade sig ifrån sitt eget Karma. Mera nyktert har i så fall teosoferna tillgodogjort sig både reinkarnationsidéns konsekvenser och följderna av dess oundvikliga Karma. Egendomligt nog har kvinnor lyckats bäst med detta, (Blavatsky, Röhrich och Besant,) medan de stora bedragarna alltid har varit män.

Det var några infallsvinklar på kristendomen och lamaismen och det förhållandet att de egentligen inte alls står särskilt fjärran från varandra. Till och med är pacifismen och respekten för livet ("Du skall icke döda") mer konsekvent i lamaismen än i kristendomen. Jag har tidigare tangerat tanken att hinduerna anser att Jesus förekom i Indien. Om han en gång förekom i Indien så kan han också ha förekommit i det omedelbara grannlandet Tibet.

Rapport från Tibet (5)

Nam Tso

Förlåt att jag föraktar er, o mänsklighet,
men vad är ni mot all naturen?
Vad är all er intriganta ävlan
mot naturens frihet och jungfrulighet?
Vad är en mänsklig storstadsöken
mot ett paradys där aldrig människor satt sin fot?
Vad är all mänsklig ljusomstrålad makt och prakt
mot glansen från en ostörd midnattshimmel?
Människan är värdelös och intet
mot den frid som andas från en orörd skog,
en obesudlad sjö med drickbart vatten
muromgiven av ett obestiget fjällmassiv
med oinskränkt naturfrihet för fauna och för flora
så långt bortom alla mänsklighetens nidingsverk som möjligt.

12.

Den stora elvadygnstältutflykten mot nomadvildmarkerna i norr fortsattes trots flera patienter. Min rumskamrat kände sig bättre efter fem diarréer av bara sprutande vätska under ett dygn, men en annan patient var inte bättre alls efter fem dagars hälsobesvär av samma art; och uppe vid passet Largeh La över Nyan Chen Tangla-bergen på 5132 meters höjd drabbades den friskaste av oss av höjdsjuka. Han kunde inte stå på benen, och all känsel i armarna upphörde. Vi måste snabbt ner från denna höjd mot Tibets andra heliga sjö, den storslagna Nam Tso ("Himmels-sjön") på

bara 4591 meters höjd, ungefär 6 mil lång och 4 mil bred med en yta av 19400 kvadratkilometer, Tibets största sjö efter Koko Nor.

När vi kom ner mot sjön lämnade vi kartan. Vägarna upphörde, och framför oss utbreddes sig ett vidsträckt grönt slättland med betande jakar och beridna herdar som påminde starkt om både inka-peruaner och gauchos. Bortom slättlandet utbreddes sig sjön som ett jungfruligt hav med vidsträckta sandstränder. Landskapet verkade överkligt och orimligt. Mitt i sjön sticker det ut en större halvö, och på udden av halvön ligger två ansenliga berg belägna. Denna plats är helig, och längs den västra sidan av det yttersta berget finns både kloster och ett antal stora imponerande grottor med talrika eremitboningar. Naturen här är mycket klippig och erinrar både om Påskön och Pitcairn i vackert väder. Om man sitter på toppen av detta berg hör man bruset av sjöns vågor precis som om det var i Söderhavet. Sjön har fått sitt namn av att horisonten ofta försvinner och gränsen mellan himmel och hav utsuddas då de har exakt samma färg.

Skillnaden mellan naturen här och på exempelvis Tahiti, Påskön och Pitcairn är att Nam Tso ligger 4600 meter närmare himmelen och begränsas av gigantiska fjällkedjor. Det högsta berget i massivet Nyanchen-Tangla är 7211 meter högt och aldrig bestiget, liksom flertalet av topparna i denna väldiga bergskedja bortom Himalaya. Berget omger sig vanligen med moln, som en blyg jungfru, och man får sällan se hela dess majestät.

Av de båda kullarna på halvön är den inre större och högre, men utsikten är vackrare från den yttre, vars klippnatur är mera dramatisk. Sjön är ett fågelparadis. Fågelarter som örn, hök, falk (av alla storlekar), korp, alpråka, bläsand, lärka och andra tättingar är vanliga medan det däremot inte finns svalor, vilket är förvånansvärt, då insekterna är en plåga. Vidare förekommer mås och tärna, vilket indikerar en viss fiskrikedom, och på marken kryllar det av lämlar och sorkar. Även varg förekommer, varför herdarna sätter ut rävsaxar, som deras vallhundar fastnar i. Därför haltar vanligen dessa illa medfarna vallhundar ömkligt på tre ben.

Vi slog upp vårt läger på sju sovtält, ett kantintält och ett kocktält samt fem bilar mellan de båda bergen på en grön ås mellan dem. Sjöns vatten är fruset sju månader om året från november till maj och var nu i mitten av juli ungefär 12 grader varmt. Vattnet är kristallklart då sjön är helt oförorenad, och man kan dricka vattnet direkt från sjön. Vädret är dock mycket nyckfullt och riskabelt. Det kan snöa, och en kväll förmörkades horisonten av åskmoln på tre fronter. Ett åskväder över dessa väldiga berg är ett skräckinjagande fyrverkeri, och vindarna kan lätt blåsa bort tält. Vårt dasstält var plötsligt spårlöst försvunnet, vi kunde inte ens längre hitta den så väl preparerade gropan i marken, tills det visade sig, att vår erfarne tolk hade räddat dasstältet i sista ögonblicket innan det blåste bort över bergen.

Vi är tretton kvar i gruppen då vår huvudreseledare fått så mycket annat att göra med genomförandet av skolbygget, men med oss följer vår pålitlige tolk, två kockar, fyra skickliga chaufförer och en munk, som alla är tibetaner. När de inte arbetar åt oss spelar de vanligen tärning eller har roligt åt oss på vår bekostnad utan att vi vet om det. Naturligtvis måste vi te oss besynnerliga för dem med våra damers fina fasoner och prydheter och med vår bortskämdhet, som gör att vi inte tål någon brist på komfort. De hade mycket roligt åt att vi sprang och letade efter det försvunna dasstältet, det var ju världens kalabalik för damerna som inte kunde utträtta det nödvändigaste under insyn, för tibetanerna var det säkert rena cirkusen, men vi hade också själva roligt åt detta osedvanliga ståhej.

Den enda malörten i glädjebägaren var väl att kineserna även hade nått hit. Här fanns det inte mycket till kloster att förstöra, grottor i berg är svåra att riva, men vi fann ett berg av krossade och hela tomma ölfaskor ett stycke utanför klostret med graffiti klottrade på klipporna på kinesiska och allt. Kineserna hade använt även

denna heliga plats till att ha roligt på men på sitt eget sätt: naturligtvis var de få och små klosterbyggnader som en gång funnits här förstörda på det vanliga sättet.

Även andra hade funnit vägarna hit utom vi fastän inga vägar fanns. Den gamle ende återstående eremiten i klostret hade i sin gäststuga härbärgerat två australiensare, två tyskar, en israelit och en danska, tre herrar och tre damer, allesammans mycket unga. De smälte bra ihop med detta sjölandskaps även för övrigt universella prägel.

Klippformationerna påminde starkt om Påskön, och vi fann påtagliga bevis för att området en gång varit vulkaniskt. De två bergen på halvön påminde starkt om den berömda vulkankägla Ayers Rock i Australien, och det fanns även något i sjöns natur som erinrade om Crater Lake i Nevada. Högst uppe på bergen överraskades man av att påträffa både vallmo och maskros och av att ovanför sig få höra lärkan i skyn. Lämlarna och murmeldjuren var det enda som gav intryck av någon fjällterräng, och jakarna förde tankarna till så urtida djur som myskoxar och mammutar, vilket det inte hade varit överraskande att påträffa här. Det mest överväldigande intrycket gjorde just urtidsstämningen. Det var något av Galapagosöarnas urtid över landskapet. Naturen hade fått vara i fred här, sjöns vatten var renare och godare än något annat, och de få människor som hade sökt sig hit hade gjort det av religiösa skäl. Men där människor hade trampat och bosatt sig växte det brännässlor, vilket inte växte någon annanstans. Det fanns gotländska raukar längs stränderna, och det var samtidigt något av samma stämning över detta ställe som över den väldiga oceangrottas natur som de tre resenärerna plötsligt kom fram till i "Resan till jordens medelpunkt" av Jules Verne...

Min rumskamrat piggade till vid Nam Tso. Medan de flesta övriga föredrog att göra den religiösa vandringen runt bergen föredrog han att bege sig upp på dem. Han var både uppe på den högsta punkten och tre gånger uppe på den norra uddens berg, där han tydligen fann sig någon klippstol längst ut bland klyftorna och stupen. Jag såg honom sitta där och skriva dikter medan sju svarta korpar cirklade ovanför honom. Kanske deras bon låg i närheten, eller kanske de kände honom sedan gammalt - korpar sägs ju ofta vara gamla själars rastlösa andar som avvaktar och sonderar livet som vaksam korp innan de efter många om och men beslutar sig för att ingå i det bedrövliga mänskliga jordelivet igen...

(Red. kommentar: Här måste vi tyvärr korrigera vår godtrogne reseskildrare då han misstar sig på några punkter. Ayers Rock i Australien är tyvärr inte någon vulkankägla utan en enda stor sten som ligger på marken. Detta utesluter dock inte möjligheten att sjön Nam Tso verkligen kan vara vad som efter hundratals miljoner år återstår av en gigantisk vulkankrater. Hela Tibet är ju som en enda stor geologisk skattkista där skatterna består av stenars och klippors vittnesbörd av en jordyta som i sig inte har förändrats under hundratals miljoner år om detta land dock från att ha varit en oceanbotten numera är världens högsta och största högplatå, som dessutom är ett av jordens minst utforskade naturområden.

Emellertid är reseskildrarens andra misstag betydligt mera uppseendeväckande. Han säger att Nam Tso har en yta på 19400 kvadratkilometer och är nästan lika stor som Väneren, men Väneren har bara en fjärdedel av denna yta. Detta grova misstag är svårt att förklara. Möjligen kan misstaget bero på att sikten är så mycket bättre över Nam Tso på grund av den höga klara luften. Då luften är så kristallklar har man troligen ett vida bredare synfält över Nam Tso än över Väneren, som därför ser större ut, då man ser mindre av den. Enligt reseskildraren kunde man se alla Nam Tsos stränder men bara från toppen av något av de båda bergen. Troligen är sjöns yta dock bara omkring 1940 kvadratkilometer, alltså mindre än hälften av Väneren, vilket är stort nog ändå.

Hans reseskildring fortsätter i nästa nummer. Slut på kommentaren.)

Den utlovade artikeln "Varning för Prozac" kommer i nästa nummer.
Där kommer vi även att jämföra tibetansk och kinesisk opera med varandra samt presentera Michael Waldenby, en ny ung svensk tonsättare (f. 1953), bland mycket annat.

Detta nummer har nu mest handlat om ekonomi, men det blir troligen ytterligare ett nummer i år.

Göteborg den 23.11.1993.